

ЮВІЛЕЙНА КОНФЕРЕНЦІЯ З ІСТОРІЇ НАУКИ І ТЕХНІКИ

7—8 жовтня 2021 року у Києві на базі Національного історико-архітектурного музею «Київська фортеця» відбулася двадцята (а отже й ювілейна) Всеукраїнська наукова конференція «Актуальні питання історії науки і техніки».

Конференцію започатковано у 2002 році Державним політехнічним музеєм при Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут». Її організаторами, поряд із НТУУ «КПІ», були Центр пам'яткознавства НАН України та УТОПІК, Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України (нині ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України»), Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Дніпропетровський державний університет (нині Дніпровський національний університет ім. Олеся Гончара), Інститут електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України, Асоціація працівників музеїв технічного профілю. Серед численних науковців, що сприяли організації конференції, хотілося б особливо відзначити Л.М. Бесова, С.З. Зарембу, Б.П. Ковальського, В.О. Константинова, О.М. Корнієнка, В.І. Онопрієнка, В.С. Савчука.

Засідання першої конференції проходили 21—22 листопада 2002 р. у приміщенні Державного політехнічного музею та в аудиторіях НТУУ «КПІ». Відкрив конференцію проректор НТУУ «КПІ» М.Ю. Ільченко (тоді член-кореспондент, нині академік НАН України). Вів пленарне засідання директор Державного політехнічного музею при НТУУ «КПІ», д-р техн. наук Л.О. Гріффен. Наступного дня працювали дві секції, однією з яких керували д-р іст. наук, проф. Л.М. Бесов і канд. іст. наук, проф. Б.П. Ковальський, другою — д-р іст. наук, проф. В.С. Савчук і д-р техн. наук, провідний науковий співробітник О.М. Корнієнко. Конференція пройшла з великим успіхом і було прийнято рішення зробити її щорічною. Варто також зазначити, що зважаючи на організацію, яка започаткувала проведення конференції (Державний політехнічний музей при НТУУ «КПІ»), в центрі уваги були саме питання історії техніки. Але інтерес істориків науки до цього заходу та вплив Інституту досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України сприяли швидкому розширенню тематики конференції, яка охопила значне коло питань історії науки і техніки.

Розширились і географічні межі проведення цього заходу. Спочатку він проводився в Києві (переважно на базі Державного політехнічного музею при НТУУ «КПІ»), втім на запрошення Полтавської державної аграрної академії шоста конфе-

ренція «Актуальні питання історії науки і техніки» відбулась у місті Полтава. В подальшому конференції влаштовувались у Києві, але періодично, зважаючи на запрошення міської влади чи певних організацій, — і в інших містах України. Переважно це були районні центри (Коростень, Очаків, Конотоп). Однак вони успішно відбувались і в таких обласних центрах, як Житомир чи Львів. Остання конференція «на виїзді», присвячена 85-річчю ПрАТ «Новокраматорський машинобудівний завод», яка відбулася 26—28 вересня 2019 року в місті Краматорськ, запам'яталась учасникам особливо високим рівнем організації та щирою гостинністю господарів.

На жаль, відтоді ситуація змінилась не на краще. Через пандемію дев'ятнадцята конференція, організацію якої взяв на себе Національний історико-архітектурний музей «Київська фортеця», відбулася вже в режимі онлайн. Результат, як завжди, був плідним, однак залишилося відчуття певного незадоволення через втрату можливості особистого спілкування учасників. Ми сподівались, що цього року ситуація зміниться на краще і з'явиться можливість провести ювілейну конференцію наживо. Проте, на жаль, знову довелось використовувати режим онлайн.

Незважаючи на цю прикрість, конференція, як і завжди, пройшла цілком успішно. Вона охопила практично всіх активно працюючих спеціалістів з історії науки і техніки, залучивши понад *сто учасників*, серед яких 20 докторів і 25 кандидатів наук із 17 міст і селищ України. Це Київ, Харків, Дніпро, Львів, Черкаси, Житомир, Миколаїв, Кропивницький, Чернігів, Полтава, Запоріжжя, Краматорськ, Нововолинськ, Ніжин, Умань, с. Новосафонівка (Миколаївська обл.), с. Побузьке (Кропивницьчина). Було подано *86 доповідей* з найрізноманітнішої тематики. Учасники представляли *54 організації*, серед яких *13 наукових установ* (Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України, Інститут соціології НАН України, Головна астрономічна обсерваторія НАН України, Інститут кібернетики імені В.М. Глушкова НАН України, Інститут археології НАН України, Інститут фізики НАН України, Інститут фізіології ім. О.О. Богомольця НАН України, Інститут теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова НАН України, Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України, Інститут соціології НАН України, Інститут біохімії ім. О.В. Палладіна НАН України, Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України, Інститут рослинництва ім. В.Я. Юр'єва НААН України), *19 університетів* (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Дніпровський національний університет імені О. Гончара, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомилинського, Національна академія образотворчого мистецтва та архітектури, Харківський національний університет радіоелектроніки, Миколаївський національний аграрний університет, Національна академія сухопутних військ імені Гетьмана Петра Сагайдачного, Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, Державний університет інфраструктури та технологій, Міжрегіональна академія управління персоналом, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут, Дніпровська академія неперервної освіти, Східноєвропейський університет економіки і менедж-

менту), два середні та спеціальні навчальні заклади (Новосафронівська загальноосвітня школа I—III ступенів, Миколаївська обл., Нововолинський електромеханічний коледж), дві бібліотеки (Національна наукова сільськогосподарська бібліотека, Центральна науково-технічна бібліотека НТУ «ХПІ»), 12 музеїв (Національний історико-архітектурний музей «Київська фортеця», Державний політехнічний музей при НТТУ «КПІ імені Ігоря Сікорського», Національний науково-природничий музей НАН України, Національний музей космонавтики імені С.П. Корольова, Полтавський музей авіації і космонавтики, Музей ракетних військ стратегічного призначення, Ніжинський краєзнавчий музей імені Івана Спаського, Державний металургійний музей України, Новоборівський краєзнавчий музей, Музей Новокраматорського машинобудівного заводу, Музей кераміки (Запоріжжя), Лаврський заповідник), два архіви (Центральний державний науково-технічний архів України, Державний архів міста Києва), три науково-просвітницькі організації (Мала академія наук України, Асоціація працівників музеїв технічного профілю, Департамент сталого розвитку та внутрішніх комунікацій АТ «Укрзалізниця»), одне підприємство (Новокраматорський машинобудівний завод).

Пленарне засідання, яке вів голова Оргкомітету конференції д-р техн. наук, проф. *Л.О. Грифен*, відбулось 7 жовтня 2021 р. Він також зробив доповідь, яка з нагоди ювілею заходу стосувалась історії організації та проведення в Україні конференцій з історії науки і техніки. Учасники конференції заслухали низку доповідей щодо найбільш загальних питань історії науки й техніки, яким було присвячено пленарне засідання. Матеріали конференції було опубліковано ще до її початку і з ними можна познайомитись у збірнику (https://www.kyiv-fortress.org.ua/матеріали_конференції-2021). Деякі з пленарних доповідей викликали особливий інтерес. Наприклад, *А.С. Литвинко* розповіла про використання досліджень з історії науки і техніки як інноваційного шляху формування сучасного фахівця, підвищення рівня вищої освіти та наукового світогляду населення. Учасники конференції із задоволенням відзначали, що до загалу тих, хто працює в галузі історії науки і техніки, приєдналися дослідники з Інституту соціології НАН України *А.Г. Арсєєнко* з доповіддю «Стан та перспективи праці в контексті цифровізації глобальної економіки» та *В.В. Смакота* — «Наука в українському суспільстві: стан, проблеми, перспективи (соціологічний аналіз)». *Н.О. Рижева* розглянула проблеми екстерналізму у закладах вищої освіти, *Ф.М. Медвідь*, *В.М. Воробей* та *Ф.С. Височін* представили свій погляд на правову систему України з точки зору історії та історіографії. *В.С. Савчук* та *О.А. Романець* звернулися до історії теоретичної фізики в Одесі на початку XX століття.

Надалі робота конференції відбувалась на секціях «Дослідження розвитку науки і освіти» (науковий керівник д-р іст. наук, проф. *Володимир Миколаєвич Скляр*), «Розвиток техніки в історичному аспекті» (науковий керівник д-р іст. наук, проф. *Надія Олександрівна Рижева*), «Внесок у науку і техніку видатних вчених та інженерів» (науковий керівник д-р іст. наук, провідний науковий співробітник *Алла Степанівна Литвинко*). Привернули увагу учасників такі секційні доповіді: «Деякі напрями наукової організації ВУАН в 20-ті рр. XX ст.» (*Г.Л. Звонкова*), «Цифрова археологія: сучасний стан та перспективи розвитку в Україні» (*С.О. Біляєва*, *С.Ю. Куценко*), «До 100-річчя створення науково-дослідної кафедри біохімії Харківського медичного інституту та започаткування біохімічної школи О.В. Палладіна» (*В.І. Назаренко*, *Г.О. Чернишенко*), «Майбутнє очима художників» (*В.І. Баталкіна*), «Всеро-

сійська промислова виставка 1913 р. і участь в ній Київського політехнічного інституту» (*Л.А. Бакаєва*), «Технологія буріння артезіанських колодязів у Київській фортеці» (*О.А. Дацюк*), «Польові засоби зв'язку в експозиції НІАМ «Київська фортеця» (*О.І. Павлова*), «Перехід від гладкоствольної до нарізної артилерії в Російській імперії в експозиції НІАМ «Київська фортеця» (*Н.М. Тимошенко*), «Дизайнерський «прорив» у вітчизняній продукції масової радіоелектронної промисловості на прикладі радіоприймача «Звезда-54» з експозиції Державного політехнічного музею» (*А.П. Середін*), «Гайковий ключ як свідок патентних суперечок» (*Г.В. Лупаренко*), «Професор КПІ В.В. Огієвський. до 130-річчя від дня народження» (*Л.С. Баїштова, Л.С. Лясова*), «Піонер планеризму, авіаційний конструктор, викладач і журналіст *Г.П. Адлер* (до 135-річчя від дня народження)» (*В.В. Татарчук*), «Григорій Вербовський — засновник кранобудування НКМЗ» (*Л.О. Дзержинська, В.О. Дзержинський*), «Вчена-математик Любов Граціанська у Києві (до 40 річчя з дня смерті)» (*С.Ю. Карамаш*), «Грабовський Борис Павлович — винахідник електронного телебачення» (*Т.І. Озоженко, Л.С. Лясова*), «Томас Креппер — інженер і підприємець» (*О.О. Сівков*), «Метаморфози АЯКСУ та винахід сера Джона Герінгтона» (*М.М. Пилипенко*).

Такі заходи, як Всеукраїнська наукова конференція «Актуальні питання історії науки і техніки», сприяють науковому спілкуванню вчених, популяризації наукових знань і підвищенню престижу наукової праці, стимулюють формування в аудиторії наукового світогляду та патріотизму.

*Л.О. ГРІФФЕН,
Заслужений діяч науки і техніки України,
доктор технічних наук, професор,
президент Асоціації музеїв технічного профілю
А.С. ЛИТВИНКО,
доктор історичних наук, провідний науковий співробітник,
ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу
та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України*